

ФІНАНСОВО–КРЕДИТНА І ГРОШОВА ПОЛІТИКА

УДК 336.22
JEL Classification H20

Сидор І.П.,
*канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри
фінансів імені С. І. Юрія,
Тернопільський національний економічний університет,
Корнацька Р.М.,
канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ В КОНТЕКСТІ НАПОВНЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: РЕАЛІЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАКТИКИ

Sydor I.P.,
*can.d.sc.(econ.), assoc. prof., associate professor
at the department of finance named S.I. Yurii,
Ternopil National Economic University,
Kornatska R.M.,
can.d.sc.(econ.), assoc. prof., associate
professor at the department of finance,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman*

NATIONAL TAXES AND FEES IN THE CONTEXT OF FILLING LOCAL BUDGETS: THE REALITIES OF DOMESTIC PRACTICE

Постановка проблеми. Питання формування доходів місцевих бюджетів і виявлення резервів їх збільшення набувають особливої актуальності в умовах ринкової трансформації української економіки. Незважаючи на постійні зміни та нововведення до Бюджетного та Податкового кодексів стосовно децентралізації фінансових ресурсів, система акумулювання надходжень до місцевих бюджетів продовжує характеризуватися низьким рівнем частки власних доходів. У зв'язку з цим реальні фінансові можливості місцевих органів влади значно обмежені, що своєю чергою є негативним фактором демократичних перетворень в Україні. Натомість у розвинутих країнах світу територіальні громади, спираючись на власні фінансові ресурси, виступають стабілізатором соціально-політичної та фінансово-економічної ситуації в даній адміністративно-територіальній одиниці.

Дохідна частина місцевих бюджетів в Україні формується за рахунок трьох джерел: переданих загальнодержавних доходів, місцевих податків і зборів, міжбюджетних трансфертів.

У сучасних умовах у доходах місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів провідне значення мають загальнодержавні джерела надходжень, які у певному відсотковому співвідношенні розподіляються за різними рівнями місцевих бюджетів. Частка переданих загальнодержавних доходів коливається на рівні 55-60%, серед них найбільшу частку займають саме загальнодержавні податки і збори (податок на доходи фізичних осіб та акцизний податок). Відтак, актуальність дослідження податкових надходжень як провідного джерела формування дохідної частини місцевих бюджетів не викликає жодного сумніву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування доходів місцевих бюджетів є предметом гострих наукових дискусій учених-економістів. Зокрема, питання наповнення місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень займалися у своїх працях О. Василик, В. Геєць,

В. Дем'янишин, О. Кириленко, А. Крисоватий, С. Юрій [1; 3; 10] та інші. Підвищення рівня фінансової децентралізації, оптимізації дохідної частини місцевих бюджетів та послаблення їх залежності від трансфертів з державного бюджету розглянуто у працях Т. Затонацької, Л. Лісовської, О. Молдован, А. Соколовської, О. Ткаченко [2; 4-9] та інші.

Проте, при дослідженні доходів місцевих бюджетів здебільшого увага приділяється міжбюджетним трансфертам або ж наповненню місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків і зборів, тоді як питання впливу загальнодержавних податків і зборів на доходи місцевих бюджетів є недостатньо обґрунтованим, а відтак – потребує детального дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний аналіз вітчизняної практики формування дохідної частини місцевих бюджетів за рахунок загальнодержавних податків і зборів, виявлення недоліків та можливих резервів зростання надходжень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення інституту місцевого самоврядування в Україні передбачає розподіл між центральними та місцевими органами влади як функціональних, так і видаткових повноважень. Для виконання покладених на місцеві органи влади функцій та завдань, вони повинні бути забезпечені достатніми фінансовими ресурсами.

Формування дохідної частини місцевих бюджетів відбувається здебільшого за рахунок закріплених доходів, що свідчить про виконання місцевою владою переважно делегованих повноважень і високу ступінь її залежності від центральної влади. Частка власних доходів місцевих бюджетів, обсяги яких залежать від рішень, які ухвалюють органи місцевого самоврядування, вкрай незначна, що призводить до скорочення власних повноважень і неможливості вирішення питань місцевого значення. Разом з тим, зарубіжний досвід свідчить, що незалежність джерел фінансування означає й незалежність у прийнятті рішень органами місцевого самоврядування [6, с. 91]. Відтак, соціально-політична ефективність інституту місцевого самоврядування обумовлена відповідною економічною та матеріально-фінансовою базою, необхідною для виконання покладених на нього повноважень. Сучасна практика показує, що вирішальне значення для формування фінансового підґрунтя місцевого самоврядування мають доходи місцевих бюджетів. Проте дослідження процесу формування місцевих бюджетів доводить, що вони, як правило, не володіють достатніми фінансовими ресурсами для вирішення питань економічного і соціального значення. Це пояснюється наступними причинами [1, с. 344; 3, с. 88]:

- дублюванням функцій у розподілі повноважень між різними рівнями влади;
- високим рівнем централізації фінансових ресурсів у державному бюджеті, що знижує значення місцевих бюджетів і сприяє зростанню їх залежності від рішень центральної влади;
- незадовільним забезпеченням делегованих повноважень відповідними закріпленими доходами;
- невиконанням державою зобов'язань щодо відшкодування втрат місцевих бюджетів, що призводить до неналежного виконання власних повноважень;
- домінуючою роллю загальнодержавних податків і зборів, що не стимулює місцеві органи влади до здійснення виваженої фіскальної політики.

Зарахування загальнодержавних і місцевих податків та зборів до державного і місцевих бюджетів здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України. Зокрема:

- Податок на доходи фізичних осіб;
- Податок на прибуток підприємств;
- Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів;
- Рентна плата (за спеціальне використання лісових ресурсів за спеціальне використання води; за користування надрами);
- Екологічний податок.

У таблиці 1 представлено перелік загальнодержавних податків і зборів, які наповнюють місцеві бюджети і їх розподіл між окремими видами місцевих бюджетів України. Так, ПДФО, мобілізований по території міста Києва зараховується до бюджету цього міста у розмірі 40 %, а решта – 60 % зараховується до державного бюджету. ПДФО, мобілізований по території міст обласного значення, районів та ОТГ надходить до бюджетів цих адміністративних одиниць у розмірі 60 %, 15 % ПДФО зараховується до обласних бюджетів, а 25 % – до державного бюджету. До бюджетів міст, селищ і сіл, які не об'єдналися в ОТГ даний податок не поступає.

Податок на прибуток підприємств реального сектору економіки поступає у розмірі 10 % до обласних бюджетів, а податок на прибуток підприємств і установ комунальної власності – засновником яких є районні, міські ради, об'єднані територіальні громади, зараховується відповідно до районних, міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад [2]. Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів зараховується до бюджетів об'єднаних територіальних громад, міських та обласних бюджетів у розмірі 5 %. До складу спеціального фонду місцевих бюджетів відносять 80 % екологічного податку.

Таблиця 1

Розподіл загальнодержавних податків і зборів між місцевими бюджетами різних рівнів в Україні

№ з/п	Загальнодержавні податки і збори	Доходи бюджетів місцевого самоврядування				Доходи обласних бюджетів	Доходи районних бюджетів
		місто Київ	міста обласного значення	міста районного значення, села, селища	об'єднані територіальні громади (ОТГ)		
1	Податок на доходи фізичних осіб	40 %	60 %	-	60 %	15 %	60 %
2	Податок на прибуток підприємств реального сектору економіки	-	-	-	-	10 %	-
	Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
3	Акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю піддацизних товарів	5 %	5 %	5 %	5 %	5 %	-
4	Рентна плата: – за спеціальне використання лісових ресурсів; – за спеціальне використання води; – за користування надрами	50 % 45 % 25 %	- - 3 %	- - -	- - 3 %	50 % 45 % 25 %	- - 2 %
5	Екологічний податок – податкові платежі не поступають	25 %	25 %	25 %	25 %	55 %	-

Джерело: складено авторами за даними Податкового кодексу України [8] та Бюджетного кодексу України [2]

Зокрема, до бюджетів місцевого самоврядування відносять 25 % цього податку, а до обласних бюджетів – 55 %. Таким чином, податкові надходження місцевих бюджетів формуються в основному за рахунок загальнодержавних податків і зборів, які на тимчасовій чи постійній основі закріплені за певними видами місцевих бюджетів у певній пропорції в залежності від обсягу їх мобілізації.

У таблиці 2 подано динаміку, склад і структуру загальнодержавних податків і зборів у складі доходів місцевих бюджетів у період 2014-2017 рр.

Таблиця 2

Динаміка, склад і структура загальнодержавних податків і зборів у складі доходів місцевих бюджетів України у період 2014-2017 рр.

Показники	2014 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.		приріст / зменшення	
	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%	млрд грн	%
Доходи місцевих бюджетів, всього, в тому числі:	231,7	100,0	294,46	100,0	366,14	100,0	502,09	100,0	270,4	216,7
Податкові надходження, з них:	87,33	37,69	98,22	33,35	146,90	40,12	201,00	40,03	113,6	230,2
Загальнодержавні податки і збори, зокрема:	78,76	33,99	70,61	23,98	101,18	27,63	135,73	27,03	56,9	172,3
ПДФО	62,56	27,00	54,92	18,65	78,97	21,56	110,65	22,04	48,09	176,8
Податок на прибуток	0,26	0,11	4,27	1,45	5,87	1,60	6,48	1,29	6,22	24,9
Акцизний податок	0,16	0,07	7,68	2,61	11,63	3,17	13,15	2,62	12,99	822,2
Рентна плата	14,56	6,28	2,15	0,73	2,52	0,69	2,47	0,49	-12,09	16,9
Екологічний податок	1,22	0,53	1,59	0,54	3,37	0,92	2,98	0,59	1,76	244,2
частка заг. держ. податків і зборів у податкових надходженнях місцевих бюджетів, %	–	90,18	–	71,88	–	68,87	–	67,52	–	-22,66

Джерело: складено авторами за даними джерела [5]

Динаміка загальнодержавних податків і зборів у складі місцевих бюджетів за період 2014-2017 рр. має нестійку тенденцію. Так, у 2015 р. абсолютні значення загальнодержавних податків і зборів становили 70,61 млрд грн, що менше на 8,15 млрд грн, ніж у 2014 р., що обумовлено змінами, внесеними до Бюджетного кодексу стосовно перерозподілу окремих видів податкових платежів між бюджетами різних рівнів. Зокрема, надходження 25 % податку на доходи фізичних осіб, який мобілізується по території адміністративно-територіальних одиниць (міст, сіл, селищ, областей та районів), а також 60 % цього податку, мобілізованого у місті Києві. Окрім того, зменшення загальнодержавних податків у 2015 р. обумовлено перенесенням плати за землю до складу місцевих податків на майно. У 2016 р. сума загальнодержавних податків і зборів зросла до 101,18 млрд грн або на 30,57 млрд грн.

За підсумками виконання дохідної частини місцевих бюджетів у 2017 р. сума загальнодержавних податків і зборів становила 135,73 млрд грн. У даному році відбувся найбільший приріст загальнодержавних податків і зборів, а саме 34,55 млрд грн, основу яких склав ПДФО. Питома вага загальнодержавних податків і зборів у доходах місцевих бюджетів у 2017 р. становила 27,03 %, а у податкових надходженнях – 67,52 %. У складі загальнодержавних податків і зборів більше 81 % займає ПДФО і лише 18 % займають інші загальнодержавні податки і збори.

Абсолютні значення ПДФО за період 2014-2017 рр. зросли з 62,56 млрд грн до 110,65 млрд грн (їх приріст становив 48,09 млрд грн). Так, якщо у 2013–2014 рр. обсяг ПДФО скоротився з 62,56 млрд грн до 54,92 млрд грн, то у 2015-2017 рр. відмічено значне їх зростання. Зокрема, у 2016 р. величина ПДФО, мобілізованого до місцевих бюджетів, становила 78,97 млрд грн проти 54,92 млрд грн у 2015 р. (зростання склало 24,05 млрд грн), а у 2017 р. – 110,65 млрд грн (більше на 31,68 млрд грн у порівнянні з 2016 р.). Зазначене зростання показників ПДФО було обумовлено запровадженням з

липня 2014 р. оподаткування доходів фізичних осіб у вигляді відсотків, що сприяло збільшенню доходів – на 6,92 млрд грн. Зростання показників надходження ПДФО до місцевих бюджетів з 2016 р. зумовлено підвищенням рівня базової ставки податку з 15 % до 18 %. За оцінкою Рахункової палати, підвищення з 15 до 18 % основної ставки ПДФО і розширення бази нарахування податку за рахунок скасування єдиного соціального внеску для найманих працівників збільшило в 2016 р., порівняно з попереднім роком, надходження ПДФО на 6 млрд грн. Водночас, зменшення середньої кількості працівників на 2,4 % скоротило надходження цього податку на 0,6 млрд грн.

До 2012 р. ПДФО в повному обсязі надходив до місцевих бюджетів і виступав закріпленим видом доходів, які враховувались при визначенні міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам. З 2012 р. ПДФО розподіляється у певних пропорціях між державним і місцевими бюджетами. Так, першочергово дані пропорції склали 50 % / 50 % від обсягу податку, мобілізованого на території міста Києва (до бюджету міста Києва та державного бюджету). З 2015 р. до загального фонду державного бюджету зараховуються 25 % податку, що сплачується на відповідній території України, та 60 % – на території міста Києва.

Підтвердженням законодавчих змін послужила вітчизняна практика мобілізації ПДФО до державного та місцевих бюджетів. Зокрема, співвідношення частки ПДФО у структурі бюджетів різних рівнів за період 2013-2017 рр. суттєво відрізняється. Якщо у 2013-2014 рр. у державному бюджеті вона становила 10,49 % та 16,82 %, то у наступних 2015-2017 рр. вона суттєво зросла і складала 45,07 % та 43,09 % відповідно. Відтак частка ПДФО місцевих бюджетів у структурі цього податку зведеного бюджету скоротилася і у 2017 р. пропорції розподілу ПДФО були практично близькими за значеннями 43,09 % / 56,91 %.

Податок на прибуток підприємств, який наповнює місцеві бюджети, у 2014 р. становив 259,5 млн грн. Зазначимо, що у 2014 р. до місцевих бюджетів зараховувався цей податок від підприємств і установ комунальної власності. Крім того, у цьому році було запроваджено практику сплати авансових платежів з цього податку, що мало суттєвий негативний вплив на фінансовий стан підприємств, адже відволікало значну частку обігових коштів. Так, у 2014 р. податок на прибуток підприємств комунальної власності становив 139,4 млн грн, а сума авансових платежів – 120,7 млн грн.

У наступні 2015-2017 рр. до доходів місцевих бюджетів передано 10 % податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки, зокрема цей платіж надходить до обласних бюджетів і враховується у формулі обчислення податкоспроможності території для визначення обсягу дотацій.

У 2015 р. обсяг надходження податку на прибуток підприємств становив 4276,8 млн грн., а у 2016 р. відмічено зростання цього показника до 5879,1 млн грн. Зростання відбулося на 1602,3 млн грн. У 2017 р. сума цього податку становила 6484,8 млн грн. Питома вага податку на прибуток підприємств у доходах місцевих бюджетів складає 1,29 %, у податкових надходженнях – 4 %, а у структурі загальнодержавних податків і зборів – 5,8 %.

У складі податку на прибуток підприємств більше 71 % займає податок на прибуток приватних підприємств, що становить 4660,4 млн грн надходжень у 2017 р. У 2015 р. сума податку на прибуток приватних підприємств була майже вдвічі меншою і становила 2403,5 млн грн, що склало 56,9 % цих надходжень.

Вагомим джерелом надходжень у складі податку на прибуток підприємств є надходження від підприємств, створених за участю іноземних інвесторів. Питома вага цих надходжень у 2015 р. становила 18,74 % усіх надходжень від податку на прибуток підприємств, який надходить до місцевих бюджетів, а у 2016 р. – 16,18 %. При цьому абсолютні значення цього податкового платежу зросли з 801,4 млн грн у 2015 р. до 951,3 млн грн у 2016 р. або на 149,9 млн грн. Проте, у 2017 р. відмічено їх зменшення до 775,01 млн грн, що вказує на негативні сигнали у вітчизняній економіці щодо зменшення інвестиційної привабливості для іноземного інвестора. Причиною такого явища є нестійка законодавча база та зростання ризиків.

Частка податку на прибуток іноземних юридичних осіб в Україні у 2017 р. становила 6 %, що менше на 1 відсотковий пункт, ніж у попередньому році. При цьому абсолютні значення цього платежу зросли з 299,6 млн грн до 352,2 млн грн або на 52,6 млн грн.

Близькими за значеннями є надходження від податку на прибуток підприємств і установ комунальної власності та податку на прибуток банківських установ у 2017 р. Їх питома вага у структурі податку на прибуток підприємств становить 3,92 % та 3,56 % відповідно. Хоча у 2015 р. питома вага податку на прибуток комунальних підприємств становила 13,72 %, що обумовлено їх нерентабельною діяльністю. Абсолютні значення податку на прибуток підприємств комунальної власності за період 2015-2017 рр. скоротилися з 586,9 млн грн. до 319,5 млн грн. або на 267,4 млн грн. Натомість абсолютні показники надходження податку на прибуток банківських організацій зросли з 87,4 млн грн. у 2015 р. до 153,3 млн грн. у 2017 р. або на 65,9 млн грн.

Суттєве зростання за аналізований період відбулося по надходженню акцизного податку з роздрібного продажу підакцизних товарів. Так, акцизний податок у динаміці 2014-2017 рр. зріс з 0,16 млрд грн до 13,15 млрд грн, або на 12,99 млрд грн, що становить 822,2 %. Його питома вага у структурі доходів місцевих бюджетів у 2017 р. становить 2,62 %. Значне зростання даного виду платежу обумовлено зростанням ставок податку на підакцизні товари, а також запровадженням 5 %

надбавки на підакцизні товари, яка відповідно до чинного законодавства наповнює місцеві бюджети. Окрім того, у 2017 р. до місцевих бюджетів надходить акцизний податок з пального, виробленого в Україні, та пального, ввезеного на територію України. Так, обсяги мобілізації акцизного податку з виробленого в Україні пального становили 1,47 млрд грн, а з пального – ввезеного на територію України – 5,68 млрд грн.

За аналізований період 2014-2017 рр. найбільший відсотковий приріст серед загальнодержавних податків і зборів до місцевих бюджетів забезпечив екологічний податок – 244,2 %. Динаміка абсолютних показників цього платежу також вказує на зростання з 1,22 млрд грн до 2,98 млрд грн, зростання становило 1,76 млрд грн. Його частка у структурі доходів місцевих бюджетів є незначною і складає 0,92 %.

У період 2014-2017 рр. надходження рентної плати до дохідної частини місцевих бюджетів суттєво відрізняється. Так, у 2014 р. дані платежі входили до групи зборів за спеціальне використання природних ресурсів. Обсяг їх надходжень становив 14560,5 млн грн. З 2015 р. дана група податкових надходжень іменується як рентна плата за спеціальне використання природних ресурсів. Абсолютні значення рентної плати у 2015 р. становили 2154,3 млн грн, що менше ніж у попередньому році на 12406,2 млн грн. Зазначене обумовлено перенесенням плати за землю до складу місцевих податків на майно. Так, у 2014 р. у складі зборів за спеціальне використання природних ресурсів рентна плата становила 83 %.

У структурі рентних платежів до місцевих бюджетів України більше 40 % становить рентна плата за користування надрами. Динаміка абсолютних значень цих платежів у аналізований період скоротилася на 339,7 млн грн (з 1421,3 млн грн у 2014 р. до 1081,6 млн грн у 2017 р.). Питома вага рентної плати за користування надрами у 2017 р. у структурі усіх рентних платежів займає 42,98 %.

Близькими за значеннями є рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів та води, їх частка становить 29,05 % та 27,77 % відповідно у 2017 р. Динаміка абсолютних значень надходження рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів вказує на зростання на 313,7 млн грн (з 417,4 млн грн до 731,1 млн грн). Динаміка надходження рентної плати за спеціальне використання води також зросла з 634,5 млн грн до 698,9 млн грн або на 64,4 млн грн. Незначними є обсяги надходження плати за використання інших природних ресурсів – 3,4 млн грн – 4,4 млн грн або 0,17 % усіх рентних платежів.

Таким чином, надходження загальнодержавних податків і зборів до місцевих бюджетів вказують на їх переважаючу частку у структурі податкових надходжень усіх рівнів місцевих бюджетів. На нашу думку, для зміцнення доходів місцевих бюджетів доцільно переглянути перелік загальнодержавних податків, встановити пропорції їх розщеплення між державним та місцевими бюджетами. За необхідне вважаємо частково закріпити за місцевими бюджетами не лише податок на прибуток підприємств, а також і ПДВ. За розрахунками Науково-дослідного центру з проблем оподаткування Національної академії ДФС України їх включення в розподіл місцевих платежів дасть змогу 70% доходів, акумульованих на території регіону, залишити для покриття власних потреб, що фактично забезпечить фінансову стійкість регіону відповідного рівня [7; 9; 4].

Ще одним заходом могло б стати запровадження стимулів до нарощування місцевими бюджетами коштів у формуванні їх дохідної частини, залишаючи певний відсоток від перевиконання річних розрахункових обсягів доходів в розпорядженні місцевих органів влади. Однак, слід зазначити, що реальною передумовою для зміцнення фінансової бази бюджетів та бюджетної децентралізації в Україні повинно бути підвищення економічного рівня розвитку відсталіх регіонів держави за рахунок збільшення інвестицій, що зможе підвищити їх податковий потенціал. Отже, задля поліпшення надання послуг громадянам державі слід посилити зв'язок між послугами, що надаються на місцевому рівні, та необхідним обсягом фінансових ресурсів для них. Тому стає необхідним зростання самодостатності та відповідальності місцевих бюджетів, а відтак і їхньої доходної бази.

Зауважимо, що в Україні є значні приховані резерви сплати ПДФО, пов'язані із достатньо вагомим тіньовим сектором економіки, який дозволяє приховувати доходи громадян від оподаткування. Зокрема, ще у 2012 р. у вітчизняній практиці відбулося суттєве пом'якшення відповідальності за податкові правопорушення, відповідно до яких максимальна санкція за ухилення від сплати податків у вигляді 10 років позбавлення волі замінена грошовим штрафом, нехай і досить великим. При цьому загальновідомо, що кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків існує у тих країнах, де рівень добровільності сплати податків, взагалі рівень податкової культури значно вищий, ніж в Україні. США найбільш показова в цьому плані країна [10, с. 257]. Відтак, із внесеними змінами щодо кримінальної відповідальності, сьогодні існує реальна можливість уникнути кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків і насамперед в особливо великих розмірах. Для цього тепер достатньо компенсувати збитки державі «в повному обсязі».

Легальна мінімізація податкових зобов'язань по сплаті податку на доходи фізичних осіб обумовлена недоліками самого механізму справляння податку та прогалинами вітчизняного податкового законодавства. Шляхом штучної маніпуляції податковим статусом джерела доходу найбагатші громадяни країни здійснюють мінімізацію своїх податкових зобов'язань. Саме тому,

сьогодні на порядку денному стоїть боротьба із тіньовим сектором економіки задля забезпечення поступального соціально-економічного розвитку країни та виходу із економічної та політичної кризи.

Висновки з проведеного дослідження. На нашу думку, з метою забезпечення зростання дохідної частини місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень необхідно:

– забезпечити повний облік активів територіальної громади, незалежно від форми їх власності в частині пошуку напрямів оптимізації їх використання та розширення податкової бази;

– ужити заходи щодо зниження масштабів тінізації заробітної плати. За оцінками вітчизняних аналітиків, економія підприємств в умовах нелегальних розрахунків із найманими працівниками становить не менше ніж п'ята частина фонду оплати праці, по суті, це недоотримані бюджетні надходження;

– сприяння розвитку майнового оподаткування та повної передачі ПДФО (крім пасивних доходів) на місцевий рівень із зарахуванням за місцем прописки фізичної особи – платника, а не податкового агента як зараз;

– поступове удосконалення контролю за використанням та розширенням сфери застосування реєстраторів розрахункових операцій (касових апаратів) із здешевленням вартості їх обслуговування;

– запровадження мораторію на зміни податкових ставок у період виконання бюджету.

– розширення бази для акцизного оподаткування (розширення переліку підакцизних товарів, які становлять предмети розкоші: дорогі автомобілі, антикваріат, твори мистецтва, ювелірні вироби та інше);

– налагодження процесу оцінки (моніторингу) ефективності податкових пільг (втрат) бюджету;

– запровадження мораторію на зміни податкових ставок у період виконання бюджету.

Таким чином, зазначені заходи сприятимуть зростанню фінансової стійкості регіону, зменшать зустрічний рух фінансових ресурсів у вигляді трансфертів, дадуть змогу посилити контроль за їх використанням, а відтак наявні фінансові ресурси дозволять забезпечити населення території відповідними суспільними послугами.

Література

1. Бюджетна система України: підручник / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина, О. П. Кириленко. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 624 с.
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08 липня 2010 року за № 2456-VI: URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 11.02. 2018).
3. Дем'янишин В. Податковий механізм формування доходів бюджету: концептуальні засади теорії та напрями модернізації. *Світ фінансів*. 2017. Випуск 2 (17). С. 84-96.
4. Затонацька Т., Ткаченко О. Прагматика оцінювання фіскального простору в Україні. *Світ фінансів*. 2017. Випуск 2 (17). С. 97-107.
5. Звіти про виконання Державного і місцевих бюджетів України у 2014-2017 рр. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=353931> (дата звернення: 11.02.2018).
6. Лісовська Л. Фінансове підґрунтя місцевого самоврядування в Україні: стан та перспективи розвитку. *Світ фінансів*. 2012. № 2. С. 91-97.
7. Молдован О. О. Новий Бюджетний кодекс України: ризики та можливості для економічного зростання. 2011. URL: <http://jbsec.donnu.edu.ua/article/view/4590> (дата звернення: 11.02.2018).
8. Податковий кодекс України: Закон України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 11.02.2018).
9. Соколовська А. М. Особливості податкової системи України та напрями її коригування. *Фінанси України*. 2013. № 9. С. 28-44.
10. Фіскальний простір сталого соціально-економічного розвитку держави: монографія / за ред. д.е.н., проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 332 с.

References

1. Yurii, S.I., Demianyshyn, V.H., Kyrylenko, O.P. (eds.) (2013), *Biudzhetna systema Ukrainy* [The budget system of Ukraine], textbook, TNEU, Ternopil, Ukraine, 624 p.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "Budget Code of Ukraine" dated 08.07.2010 № 2456-VI, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (access date February 11, 2018).
3. Demianyshyn, V. (2017), "Tax mechanism of budget revenues formation: the conceptual foundations of theory and modernization trends", *Svit finansiv*, iss. 2 (17), pp. 84-96.
4. Zatonatska, T. and Tkachenko, O. (2017), "Pragmatics assessment of fiscal space in Ukraine", *Svit finansiv*, iss. 2 (17), pp. 97-107.
5. "Reports on the implementation of the State and local budgets of Ukraine in 2014-2017", available at: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=353931> (access date February 11, 2018).
6. Lisovska, L. (2012), "The financial basis of local self-government in Ukraine: the state and development prospects", *Svit finansiv*, no. 2, pp. 91-97.

7. Moldovan, O.O. (2011), "The new Budget Code of Ukraine: risks and opportunities for economic growth", available at: <http://jbsec.donnu.edu.ua/article/view/4590> (access date February 11, 2018).

8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "Tax Code of Ukraine" dated 02.12.2010 № 2755-VI, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (access date February 11, 2018).

9. Sokolovska, A.M. (2013), "Peculiarities of Ukraine's tax system and ways of its correction", *Finansy Ukrainy*, no. 9, pp. 28-44.

10. Krysovatyi, A.I. (ed.) (2016), *Fiskalniyi prostir staloho sotsialno-ekonomichnoho rozvytku derzhavy* [The fiscal space of sustainable social and economic development of the state], monograph, TNEU, Ternopil, Ukraine, 332 p.

Стаття надійшла до редакції 01.03.2018 р.

Рецензент: д.е.н., професор Тернопільського національного економічного університету О.П. Кириленко

УДК 336.71

JEL Classification G21, G15

Момот О.М.,
канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри фінансів і банківської справи,
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ ПРИ ВИДІЛЕННІ ЕТАПІВ ЕКСПАНСІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Momot O.M.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof., associate professor
at the department of finance and banking,
Higher Educational Institution of Ukoopspilka
«Poltava University of economics and trade»

METHODICAL PRINCIPLES FOR APPLICATION OF METHODS OF CLUSTER ANALYSIS IN THE ALLOCATION OF STAGES FOR EXPANSION OF TRANSNATIONAL BANK CAPITAL IN UKRAINE

Постановка проблеми. На сьогоднішній день важливим і конче необхідним є дослідження сутності, типізації, специфіки формування та особливостей використання банківського капіталу. Бурхливий розвиток процесів глобалізації вносить постійно корективи в усталені постулати, що характеризують зазначену проблематику. За останні роки інтерес до досліджень у даному напрямку зріс як в Україні, так і за кордоном. Ще більш актуальними є питання транснаціонального банківського капіталу: що вкладається в зміст поняття, яка функціональність та значущість такого капіталу, методи його оцінки та можливості ефективного використання. Щоби повноцінно розглянути питання банківського капіталу, в тому числі з акцентом на транснаціональному банківському капіталу, потрібно прослідкувати історичну позицію транснаціоналізації задля виявлення специфічних рис та особливостей, переваг та ризиків функціонування такого капіталу в експансійних умовах. Варто зазначити, що здійснення історико-аналітичного екскурсу дозволяє виявляти якісні та кількісні зміни, що відбувалися в певні часові проміжки. Застосування обґрунтованої періодизації а умови чіткого окреслення її критеріїв дає можливість систематизувати історичні дані та ідентифікувати специфічні хронологічні етапи розвитку із характеристикою їх особливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці теоретичного окреслення, виділення позитивних та негативних аспектів експансії транснаціонального банківського капіталу в Україні присвячені дослідження багатьох вчених, зокрема М. Алексеєнко [1], О. Васильчишин [2], О. Диба [3] та ін. Насамперед наукова полеміка зазначених науковців відбувалася навколо трактування сутності